

УДК: 343.9

Осипенко І.П. старший викладач кафедри
кримінального права та правосуддя
Чернігівського національного
Технологічного університету

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИ ЗА ОЗНАКАМИ ЗОВНІШНОСТІ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ТА СЛІДЧО (РОЗШУКОВІЙ) ДІЯЛЬНОСТІ

У статті надано аналіз наукових робіт з напрямку описання та ідентифікації особи за ознаками і властивостями зовнішності та її елементів. Зроблена спроба оцінити ступінь вивченості та актуальності цього напрямку в практиці вітчизняної криміналістики.

Ключові слова: габітоскопія, зовнішність, суб'єктивний портрет, реконструкція, криміналістика, остеологія, череп, краніологія.

В статье дан анализ научных работ по направлению описания и идентификации личности по признакам и свойствам внешности и ее элементов. Сделана попытка оценить степень изученности и актуальности этого направления в практике отечественной криминалистики.

Ключевые слова: габитоскопия, внешность, субъективный портрет, реконструкция, криминалистика, остеология, череп, краниология.

На сучасному етапі діяльності правоохоронних органів розкриття злочинів досить часто пов'язане з необхідністю встановлення особи або осіб, які тією чи іншою мірою причетні до події злочину. В процесі розслідування та розкриття злочинів формування образу є досить важливим, більше того, коли особа невідома і немає свідків, які б могли прояснити ситуацію, тоді слідчому та експерту потрібно шукати докази на місці події, що могли б вказати на злочинця.

Метою дослідження є вивчення та узагальнення всіх, на даний час, існуючих методів ідентифікації особи за ознаками зовнішності та можливість застосування їх при розслідуванні та розкритті злочину.

Криміналістичне дослідження антропологічних ознак та їх джерел здійснюється з метою розшуку безвісти зниклих осіб, злочинців, що переховуються, встановлення осіб невпізнаних трупів, ідентифікації людини,

створення автоматизованих банків даних, організації оперативних і криміналістичних обліків.

Встановлення особи людини взагалі – це встановлення окремої людини як індивідуума, що характеризується різноманітними соціальними та фізичними ознаками, у тому числі соціальним становищем, характером, зовнішнім виглядом.

У практиці боротьби зі злочинністю велике значення має встановлення особи за ознаками зовнішності. Успіх значною мірою залежить від того, наскільки вміло, точно та повно буде зібрана та зафіксована інформація щодо ознак її зовнішності.

Зібрати дані про зовнішній образ невідомої особи досить важко. Основними джерелами їх отримання є дані першопочаткових слідчо (розшукових) дій, в тому числі допит свідків, потерпілих, огляд слідів і речових доказів, фотомонтаж, малюнки, кісткові залишки тощо[13, с. 64 – 65].

Використання інформації (відомостей) про ознаки зовнішності людини та її елементи передбачає, насамперед, аналіз та оцінювання зібраних і зафіксованих відомостей.

За результатами такого аналізу та оцінювання інформації про зовнішність людини І.І. Когутич визначає форми і напрями її застосування, які практично реалізуються в одній із трьох нижче наведених ситуацій.

Перша ситуація пов'язана з потребою встановлення відсутнього і невідомого правоохоронним органам злочинця чи очевидця. Зазвичай ця ситуація має місце, коли вчинено злочин, але злочинець утік, або з тих чи інших причин не було виявлено всіх очевидців злочинного діяння. Встановлення особи за зовнішністю за цієї ситуації відбувається у гласних і негласних умовах із застосуванням оперативних, слідчих, експертних методів і засобів.

Друга ситуація – існує потреба встановити особу, що перебуває у полі зору правоохоронних органів, але ще не впізнана.

Ця ситуація виникає, коли потрібно встановити особу людини, яку затримано через схожість на злочинця і доставлено до правоохоронного органу, але вона не має при собі документів, а своє прізвище та іншу інформацію приховує.

Тут дані про зовнішність використовуються для перевірки на предмет причетності до злочину, з місця вчинення якого злочинець утік, але його прикмети відомі, або для ототожнення затриманої особи з даними безвісти зниклої особи, яку розшукують родичі тощо.

Третя ситуація виникає, коли виявляють невпізнаний труп. Для неї характерно встановлення особи померлого, зазвичай загиблого, використовується відображення його зовнішності у вигляді описань, фотографій, масок, суб'єктивних портретів, реконструкцій обличчя за черепом.

Описи й фотографії, що є в картах невпізнаних трупів, порівнюються з описом за фотографіями, що містяться в картах безвісти зниклих осіб (банк карт містить однаковий перелік ознак зовнішності).

За реєстраційного способу встановлення особи загиблого, померлого можуть використовуватись фотографії масок, пластичних реконструкцій, а також репродукції з суб'єктивних портретів і графічних реконструкцій. Ці зображення порівнюються з фотографіями в картах безвісти зниклих. Якщо ж фотографій немає, то порівняння проводиться з описанням.

Дієвим способом установлення осіб померлих чи загиблих є пред'явлення для впізнання трупа або відображень його зовнішності: фотографій, посмертних масок, реконструкцій за черепом. Тільки збіг загальних та окремих ознак зовнішності і пояснення можливих їх відмінностей дають підставу для висновку про тотожність порівнюваних об'єктів (які необхідно ідентифікувати та за допомогою яких проводиться ідентифікація). Доказове значення такі висновки матимуть, якщо їх буде закріплено в передбачених у кримінальному процесуальному законодавстві джерелах [10, с. 176].

Також, людині властиво досить повно та об'єктивно сприймати, тривалий час утримувати у своїй пам'яті образ іншої людини, у тому числі інформацію щодо її зовнішності, обличчя, інших особливостей.

У механізмі злочину люди є основними джерелами криміналістичної інформації. Людина, як суб'єкт взаємодії і слідоутворення, становить один з багатопланових об'єктів живої природи. Складна і багатогранна її роль у структурі злочинної діяльності.

Одним із видів слідів-відображення в пам'яті людини, що необхідні для ідентифікації людини, є так звані ідеальні сліди-відображення – це уявні образи, сліди пам'яті, котрі виникають у свідомості людини після сприйняття ознаки. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності являє собою встановлення тотожності або відмінності конкретної особи в оперативно-розшукових або слідчо-процесуальних цілях. Така ідентифікація можлива через індивідуальність зовнішнього вигляду людини та відносну його незмінність (стійкість) [11, с.156].

Сліди пам'яті іманентні, їх наявність встановлюється рядом властивостей, що притаманні тільки ідеальним слідам-відображенням:

- активність характеризує динамічну сторону, що слід-відображення – результат діяльності людини, в процесі якої вона сприймає матеріальну реальність світу;
- вибірковість на рівні людської свідомості опосередкована багатьма факторами й умовами об'єкта, що пізнається, і суб'єкта відображення;
- доцільність визначається завданням діяльності, метою відображення-пізнання певних подій, факту, предмета;
- формування та зберігання слідів пам'яті є основною метою впізнання раніше сприйнятого взагалі;
- підсумування – це властивість психічного відображення, тобто сформованого сліду пам'яті в процесі сприйняття.

Крім зазначених властивостей, ідеальні сліди-відображення мають ще одну якість – випереджувальне відображення, суть якого зводиться до обробки й оцінки отриманої інформації на основі накопиченого досвіду [3, с.153].

Фундаментальними працями І.М. Сеченова, І.П. Павлова, О.Р. Лурія, Н.П. Бехтеревої, С.Д. Смирнова та інших встановлено, що внутрішнє відображення (слід пам'яті, уявний образ) пов'язане із зовнішнім емоційним проявом суб'єкта. Фізіологами вищої нервової діяльності доведено, що емоції досить повно інформують про внутрішнє переживання індивіда, вони дають певне забарвлення предметно-практичної діяльності і є найпростішою формою відображення, пов'язаною із потребами людини і дією навколишнього середовища. Емоція породжується безпосередньо сприйняттям, тому в одній і тій самій ситуації різні люди, залежно від своєї емоційної сфери, поведуться по-різному. Все це свідчить про те, що зовнішнє відображення пов'язане з внутрішнім [11, с.187]. Уявний образ – це уявлення про зовнішність, створене на базі сприйняття у процесі складної діяльності людської свідомості. Тому для виявлення сліду пам'яті потрібно інструментальними засобами об'єктивно фіксувати поведінкові реакції людини, які є суть відображення сліду пам'яті.

Сутність уявного образу вивчалася досить детально як психологами (Б. Ананьєвим, А. Бодальовим, В. Панферовим та ін.), так і криміналістами (А. Алексеєвим, А. Ратіновим, В. Снетковим та ін.). Він застосовується як при складанні словесного портрету, так і під час такої слідчої дії, як пред'явлення особи для впізнання.

Існує декілька способів матеріалізації уявного образу: опис, малювання, композиція за допомогою фотознімків, композиція за допомогою підсумування малюнків.

Опис – це фіксація результатів вербального спілкування із особою щодо ознак словесного портрета образу людини, який зберігається в її пам'яті. Слідчий пропонує особі добровільно розповісти про прикмети і особливості людини, яку він спостерігав і запам'ятав.

Рисування – це графічне відтворення суб'єктивного образу, що зберігається в пам'яті особи.

Композиція за допомогою фотознімків, суть її полягає в тому, що у ході допиту перед особою розміщують серію звичайних фотознімків і пропонують йому відібрати з них ті, на котрих якась ознака зовнішності схожа з такою, що запам'яталася.

Композиція за допомогою підсумування малюнків є найбільш ефективним способом відтворення і закріплення ідеальних відображень. При цьому сутність складання суб'єктивного портрету полягає в тому, що особа у ході допиту вибирає з мальованих елементів зовнішності ті, які йому запам'ятались як схожі, а фахівець конструює на їх основі портрет.

Словесний портрет – це метод опису людини з метою її ідентифікації за ознаками зовнішності. Застосовується в оперативно-розшуковій, слідчій і експертній практиці. Головним принципом словесного портрета є повнота і систематичність опису. Принцип повноти полягає в докладному описі зовнішньої анатомії, функціональних ознак (постава, хода) і одягу.

Але всі зазначені способи залежать від системи факторів, що впливають на формування, збереження уявного образу. Важливе значення для достовірності, повноти відображення уявного образу мають обставини, за яких відбувалося сприйняття та запам'ятовування. Їх умовно можна поділити на об'єктивні і суб'єктивні.

Об'єктивні фактори не залежать від суб'єкта, як правило до них відносять спостереження, як метод пізнання передбачає цілеспрямовану фіксацію проявів поведінки однієї людини чи групи людей, або ж окремих психолого-правових реакцій. Це складний процес: можна дивитися, але не бачити; у звичному, буденному побачити нове і т.д. Досвідчений спеціаліст оцінює конкретну особистість чи групу по сумі іноді ледве помітних зовнішніх проявів [2, с. 149].

С.Л. Рубінштейн стверджував, що у повсякденному житті, спілкуючись з людьми, ми орієнтуємося в їх поведінці, оскільки ми ніби то «читаємо» її, тобто розшифровуємо значення її зовнішніх даних і розкриваємо зміст тексту, отриманого таким чином в контексті, який має свій внутрішній психологічний план. Це «читання» протікає поверхнево, оскільки в процесі спілкування з оточуючими у нас виробляється більш-менш автоматично функціонуючий психологічний підтекст до їх поведінки

Предметом психологічного спостереження можуть виступати ситуації, що виникають, наприклад, на досудовому розслідуванні, при допиті обвинуваченого, свідка, при виконанні робіт засудженими, а також це час доби, характер освітлення, метеореологічні умови, тривалість спостереження та інші обставини спостереження (через вікно, на вулиці, у лісі), давнина події, використання злочинцем засобів маскування (маски, перуки) тощо.

Образ, що сформувався у пам'яті спостерігача, з часом змінюється: забуваються подробиці, змінюється його зміст. Чим більше часу проходить від моменту спостереження, тим менший обсяг достовірної інформації залишається. О.Зінін вважає, що виготовляти суб'єктивний портрет доцільно не пізніше, як протягом, двох-трьох днів після спостереження за людиною, чий портрет буде складатися. Треба враховувати, що на п'яту добу людина забуває 75% отриманої інформації, тому важливість часового фактору у створенні суб'єктивних портретів важко не до оцінити.

Існує різниця сприйняття людини у ситуації, коли бачиш її вперше за короткий проміжок часу, від ситуації, коли сприйняття відбувалося тривалий проміжок часу (коли отримується досить детальна інформація щодо неї).

Істотну роль у формуванні образу відіграє й обстановка, в якій відбувалося спостереження: напружений емоційний характер ситуації, мімічний образ особи, яка спостерігається, може сформувати у спостерігача образ із неправильними ознаками зовнішності.

Необхідно звернути увагу на суб'єктивні фактори, результатом дії яких може бути відмінність уявного образу людини, що знаходиться у підсвідомості свідка, від об'єкта, який спостерігався чи якого знав раніше і який пов'язаний із подією злочину. До них належать такі характеристики носія уявного образу, як загальнофізичні, психологічні та деякі соціальні характеристики його особистості. Це і емоційність, і настрої, зорова пам'ять, життєвий досвід, логічність мислення, самопочуття, цілеспрямованість, працездатність, а також стать, вік, національність, досвід, професійна майстерність, вміння, навички, готовність протидіяти станам зовнішньої напруженості, зовнішнім чинникам тощо.

Різні вікові групи людей по-різному сприймають зорову інформацію. Молодь, як правило, не запам'ятовує ознаки зовнішності, також це стосуються і місця події, сприйняття яких потребує більшої зосередженої уваги та певного життєвого досвіду. У них увага більш розсіяна через відсутність достатнього практичного досвіду, неухважності до оточуючих, у людей старшого віку – сприйняття більш зосереджене, точне, в логічній послідовності. Ось наприклад, в одному із районів м. К. відбулося вбивство дівчини. Слідчі почали відпрацьовувати будинок де це сталося і знайшли

одну жінку, яка запам'ятала знервованого чоловіка, який заходив в ліфт на останньому поверсі, хоча вона бачила його лише 10 секунд, але вона досить чітко описала його образ. Невдовзі справа була розкрита [9, с. 40 – 41].

На процес формування образу впливають особливості мислення – процес пізнавальної діяльності індивіда, який характеризується узагальненим та опосередкованим відбиттям дійсності, пам'яті, сприйняття, уявлення, що може значно видозмінити початковий образ, інтереси, стани психічної напруженості, тривоги, страху, психологічного стресу, емоційного стресу та ін. Так, з одного боку, підвищений емоційний стан сприяє кращому запам'ятовуванню, активізує розумову діяльність людини; з іншого – емоції можуть негативно позначитися на процесі запам'ятовування, викликавши часткову втрату інформації, що сприймається, одні ознаки зовнішності сприймаються більш важливі, інші – як не значні.

Пам'ять залежить від вольових якостей людини, від її розумової здатності, знань, уміння запам'ятовувати тощо. Як свідчить практика люди з більш високим освітнім рівнем складають більш повний опис ознак зовнішності людини.

Під описом розуміється вказівки на ознаки об'єкта. При цьому можуть фіксуватися всі встановлені ознаки об'єкта, як суттєві так і несуттєві, з метою дати найбільш повну характеристику об'єкту або вказати лише на деякі, найбільш суттєві для даного обстеження ознаки. Ознаки об'єкта, які описуються встановлюються за допомогою спостереження, так що опис стає засобом вираження результатів застосування цих методів пізнання і засобом фіксації цієї інформації [13, с. 346 – 347].

Очевидним є й те, що найбільш повний і точний опис зовнішності людини зробить людина з художніми здібностями.

Знати та враховувати суб'єктивні і об'єктивні фактори, що впливають на формування, зберігання, адекватність ідеальних слідів пам'яті, необхідно в процесі проведення вербальних слідчих дій, оцінки об'єктивності розкриття суб'єктом сліду пам'яті.

Словесний портрет – система опису ознак зовнішності. Першим систему опису створив А. Бертільйон, яку згодом суттєво вдосконалив А. Рейсе.

У криміналістиці під словесним портретом розуміють науково обґрунтовану систему опису зовнішніх ознак і властивостей людини з використанням спеціальної впорядкованої та загальноприйнятої термінології для розшуку і ототожнення людини [12].

Словесний портрет сприяє саме впорядкованому (не довільному) та уніфікованому (тобто однотипному, однаковому) фіксуванню інформації про

зовнішність людини, на відміну від довільного опису, що здійснюється очевидцями, потерпілими, які зазвичай, розповідають про зовнішність баченої ними людини у вільній формі, використовуючи слова і вирази залежно від свого життєвого досвіду, освіти тощо [6, с. 137].

Основні принципи, за І.Ф. Герасимовим описання зовнішності людини методом словесного портрета – це оптимальна повнота опису та вживання єдиної спеціальної уніфікованої термінології. Оптимальна повнота означає, що описання повинно відповідати меті, завданням, тобто застосуванню для розшуку і ототожнення описаної людини (наприклад, описання безвісти зниклої людини, що проводиться в реєстраційній картці, повинне містити якнайбільше відомих ознак, що в разі виявлення трупа невідомої особи уможливить детальне порівняння всіх прикмет загиблого з прикметами безвісти зниклого.

Детальне описання проводиться під час експертного дослідження фотопортретів, огляду трупа невстановленої особи та реєстрації безвісти зниклих, затриманих і арештованих осіб. Це досягається за рахунок всебічної характеристики елементів будови голови, обличчя, тулуба, кінцівок, одягу тощо [8, с. 205].

Іноді за описом важко відтворити зовнішній вигляд встановлюваного особи, у таких випадках доцільно виготовити суб'єктивний портрет. Суб'єктивний портрет може бути виготовлений самим носієм уявного образу або експертом за його свідченнями. Однак необхідно пам'ятати, що суб'єктивне відображення дає тільки приблизне, схоже уявлення про зовнішність.

Сучасній криміналістичній практиці відомі чотири основних види суб'єктивних портретів: 1) мальований; 2) композиційно-мальований (складений з типізованих комплектів малюнків); 3) композиційно-фотографічний (виготовлений з фрагментів фотознімків різних осіб); 4) комплексний, або «живий». Назва останнього виду суб'єктивного портрета пов'язане з особливою методикою його виготовлення: за свідченнями очевидців схожа на розшукуваного людина гримується, а потім фотографується або знімається на відеоплівку.

Для виготовлення суб'єктивних портретів застосовуються різні технічні засоби. При отриманні композиційно-фотографічних портретів в сучасній практиці найбільш часто використовують поліпроектори. Композиційно-мальовані портрети отримують за допомогою пристроїв, в основу яких покладено принцип «Айдентика»: ДКР-2 (ідентифікаційний комплект малюнків) і його модифікація - «Портрет». Для виготовлення суб'єктивних

портретів все частіше використовуються і комп'ютерні системи («Фоторобот», «Портрет») [7, с. 35].

На даний час антропологічна реконструкція надзвичайно популярна у всьому світі. Послідовники цього напрямку активно працюють як у співпраці з істориками і археологами, так і з криміналістами і судово-медичними експертами. Проводяться конференції, видаються нові цікаві роботи, публікуються статті та монографії, відкриваються школи, лабораторії. Разом з тим, незважаючи на численні успіхи в ідентифікації, метод, на жаль, не отримав бажаної підтримки у вітчизняній науці. Саме тому в Україні він є новим і перспективним напрямком роботи вчених-антропологів. Оцінюючи ефективність використання методу реконструкції особи по черепу, слід зазначити, що вона багато в чому залежить від ряду обставин, що лежать за рамками експертної роботи, і пов'язана як з особливостями життя зниклих людей, так і з ефективністю роботи правоохоронних органів, що забезпечують облік та пошук зниклих. Однак, необхідно констатувати той факт, що зараз використання реконструкції дозволяє обмежити кількість пізнаваних в більшості випадків одним або двома, а результати реконструкції особи по черепу використовуються не тільки на етапі відбору кандидатів, а й в ході ідентифікації особистості в рамках експертизи.

Існують дві найбільші антропологічні школи які займаються вище згаданою проблематикою: Російська та Американська. На основі накопичених знань краніометрії і остеології в 40-х роках ХХ ст. в Росії виділяється істотно новий напрям антропологічної науки – методика реконструкції зовнішності людини за черепом. Цей метод є прикладним методом антропології, дозволяє за зовнішніми даними черепа, за його рельєфами і структурою реконструювати вигляд людини, якій цей череп належав.

Проведені наукові дослідження дозволили зробити висновок, що різноманіття форм черепа зумовлює можливість чіткої диференціації загальних, групових і індивідуалізують ознак (генетично трансформованих у стійкі комплекси), що характеризують різні антропологічні типи людей і визначають поняття «індивідуальність». Враховувати завжди наявні індивідуальні риси черепа, виявити елементи фізіогномічної подібності дозволяє метод реконструкції, запропонований М.М. Герасимовим (1940-х рр.). З огляду на асиметрію черепа і, відповідно, нерівномірність будови м'яких покривів, можна досягти характерної гама асиметрії обличчя та голови [4, с. 7]. Даний метод дає можливість відтворювати з достатньою достовірністю навіть такі тонкі деталі, як форма і висота крил носа, розмір і контур губ і т.д., а об'єктивність побудови забезпечує певну

документальність реконструкції. З часів М.М. Герасимова методи реконструкції за черепом практично не змінилися. Спочатку антропологом обробляється сам череп – при необхідності ліквідуються його фізичні ушкодження. Потім він обводиться, докладно вимірюється і описується, якщо череп раритетний, з нього знімають зліпок. Потім визначаються стать і вік об'єкта реконструкції.

Знання про вік і статевої приналежності необхідні, щоб застосувати відповідне значення з шкали товщини, розробленої на основі вивчення товщини м'яких тканин обличчя. Згідно з цими значеннями визначається і спеціальними маячками загальний профіль особи. Після цього реставратор починає ліпити з жорсткого пластиліну жувальні і скроневі м'язи, які визначають абрис особи, тобто форму і пропорції. Орієнтиром при цьому служить рельєф черепа в місцях початку і прикріплення м'язів. Наступним кроком є нанесення на поверхню черепа сітки гребенів, які показують товщину тканин на кожній ділянці черепа відповідно до вже згаданої шкали товщини.

Після цього треба змодельовати рот і ніс. Проблемою відновлення носа дуже багато займалася Г.В. Лебединська, учениця М.М. Герасимова. За допомогою рентгенограм їй вдалося з'ясувати, що будова носа визначається краями грушовидних отворів черепа, розташованими поруч з ним кістками. Рот є один великий м'яз, контур рота можна визначити за місцем прикріплення м'яза до черепа, ширину – по особливостям будови зубів і щелеп, а висоту частини губ – по висоті емалі різців [1, с. 35].

Застосуванням графічної і пластичної реконструкції особи по черепу в Росії щорічно досліджується від 63 до 84 випадків за статистикою на одну область, з яких близько половини виконується за рамками експертиз. Це створює певні труднощі, пов'язані з необхідністю виконання великого обсягу роботи для ґрунтового дослідження черепа за досить короткий час, що пов'язано із завданнями слідства і вступає в протиріччя з завданнями експертної установи. Для відпрацювання методу, реконструкція зовнішності виконується у всіх випадках, коли це можливо, включаючи пошкоджені черепи з втратами частин лицьового скелета і ті випадки, коли слідство вже мало кандидатів для ідентифікації. У таких випадках конверти з фотографіями зниклих розкриваються комісійно після виконання реконструкцій [1, с. 93]. Залежно від обставин і наявного матеріалу виконуються повні або часткові пластичні реконструкції або графічні реконструкції.

Технологія і методика американської школи спирається лише на отримані черепні вимірювання, глибини м'яких тканин, а не на міметичну

анатомічну презентацію. Через бази даних м'яких тканин, створені в ХХ столітті, цю методологію реконструкції використовували для визначення раси, віку, статі та для реконструкції скелетних матеріалів.

Макгрегор (1926), був першою людиною в США, який почав практикувати реконструкцію особи на доісторичному кістковому матеріалі, що розміщувався в Національному історичному музеї в Нью-Йорку з 1915 р Незабаром, спектр використання методики швидко розширився з метою ідентифікації особи індивіда в юридичних цілях. У 1916 році перша спроба судової реконструкції в Сполучених Штатах була у справі вбивства La Rosa. Після реконструкції обличчя було упізнано родичами загиблого [15, с. 78].

Перші серйозні реконструкції в Америці були проведені антропологом У. Кругманом в 1946 році у співпраці зі скульпторами Мс. Сіе. Його методика полягала в наступному: обравши труп, чиє обличчя він фотографував перед процесом реконструкції, У. Кругман потім віддавав череп людини експертам, які, з використанням бази даних м'яких тканин, відновлювали зовнішність загиблого. В результаті скульптурна реконструкція мала разючу подібність з фотографією.

У цей час американська школа була повністю інтегрована у європейський комбінований метод (також відомий як метод Манчестер), в якому використовувалися анатомічні маркери м'яких тканин, які відіграють важливу роль в точності методології.

Лише в 2004 доктором департаменту антропології Університету Західного Онтаріо, Ендрю Нельсоном, і канадським художником Крістіаном Корбет була створена перша судова реконструкція особи на основі КТ і лазерного сканування.

Крім того, багато поліцейських департаментів, державні та приватні установи США (Федеральне бюро розслідувань, Національний центр у справах зниклих та експлуатованих дітей) використовують і вносять свій внесок в дискурс і розвиток методики реконструкції особи в судовій практиці (Кругман і ISCAN 1986; Gatliff 1984; Taylor 2001).

Комп'ютерна реконструкція зовнішності людини за черепом починаючи з кінця ХХ століття розвивається у сфері комп'ютерних технологій. Застосування методу 3D для реконструкції стала областю підвищеного наукового інтересу. Ця методика розроблена для черепної хірургії у 3D, скануванні лазерних даних людської зовнішності, нібито усуваючи суб'єктивні помилки оператора. Комп'ютерна реконструкція особи передбачає гнучкість, ефективність, зниження робочого часу виконання реконструкції і менше пошкодження кісткового матеріалу (цінне в випадках археологічних реконструкцій, де залишки можуть бути крихкими) [5, с. 80].

Ця комп'ютеризована методика включає в себе лазерне сканування черепа з орієнтирами зокрема скелетних маркерів на поверхні черепно-лицьового відділу скелета. Згодом лазерне сканування імпортується з конкретних комп'ютерних програм, в яких череп стає відцефрованим. М'які маркери глибини поміщаються на певних місцях і краніометричних точках. Програмне забезпечення програм дозволяє також відображати текстури поверхні шкіри з додаванням волосся.

Використання 3D комп'ютерної реконструкції особи виконується з використанням таких програм як Freeform® або Phantom® SensAbleTechnologie. Для створення 2D комп'ютеризованих реконструкцій використовують Photoshop. Корисною для археологічних та судових реконструкцій, є двомірна комп'ютеризована техніка. Вона імпортує або масштабує фотографії або лазерну відскановану копію черепа, а також краніометричні точки і створює образ за допомогою площинності фотографії.

Найбільш перспективною з автоматизованих систем є створений в США (розробник General Electric Global Research на замовлення ФБР) і запатентований пакет програмного забезпечення RE / FACE - Realityenhancement / facialapproximationbycomputationalestimation (збільшення реалістичності / реконструкція особи шляхом комп'ютерної оцінки). Цей пакет містить як розробку реконструкції особи для специфічного (невпізаного) черепа, так і метод вивчення характерних варіацій рис обличчя в рамках статистичної бази даних, яка становила в 2005 р більше 40 тисяч комп'ютерних томограм і постійно поповнюється [14, с. 81]. Програма має універсальний алгоритм, виключає суб'єктивізм, дозволяє швидко і точно реконструювати обличчя при наявності хоча б частини черепа. В процесі роботи визначаються відмінності між відомим черепом, для якого є модель м'яких тканин і досліджуваним черепом. Відомий череп шляхом гнучкого деформації в три етапи трансформується до значень невідомого і паралельно трансформується в модель м'яких тканин. На заключному етапі реконструкція м'яких тканин текстурується для додання реалістичності. Але навіть при реалізації, здавалося б, гранично точної технології, на думку розробників, мова йде про деяку сукупність точок, розміщених у межах певного простору. Проведені окремо дослідження по розпізнаванню створених реконструкцій, як фахівцями, так і непідготовленими людьми, показали високу ефективність створеної системи.

Кожна з цих реалізацій методу незалежно від способу досягнення кінцевого результату (ручного або автоматизованого), має свої переваги і свої недоліки. Виконання графічної реконструкції вручну дозволяє з меншими затратами праці і в короткий термін отримати суб'єктивний

портрет, максимально придатний для порівняння із зображеннями зниклих, тому що найбільш часто це фотографії для документів або аматорські знімки. Виготовлення тривимірної пластичної моделі дозволяє отримати реконструкцію, з використанням якої можна крім дослідження об'ємних ознак, отримувати зображення в різних ракурсах для зіставлення з нестандартними зображеннями зниклих на різних фото або відео носіях.

До негативних рис ручних методів в рамках традиційних підходів можна віднести час виконання роботи, суб'єктивізм виконання реконструкцій за рахунок різниці в навичках малювання або ліплення, неузгодженість в трактуванні ознак зовнішності, прогнозованих по кістковій основі внаслідок неоднозначності критеріїв оцінки ознак зовнішності при визначенні таких властивостей об'єкта як етно-расова приналежність, соматотип і вродованість, вікова мінливість і т.д. Для подолання цих та інших недоліків розробляються автоматизовані методи, які можна розділити на три основні категорії по способам реалізації: методи засновані на морфометрії, методи засновані на морфології і методи, засновані на реєстрації.

Таким чином, інформаційні властивості людини фізичного, біологічного і соціального плану в сукупності дозволяють виділити людину із середовища її подібних, проводити її розшук і ототожнення в кримінальному судочинстві.

Слід звернути увагу на те, що зовнішній вигляд людини – фізичний бік, ознаки якого здавна використовуються для розшуку та ототожнення людей, кримінальної реєстрації злочинців, у судовій експертизі тощо. Для цих цілей вони класифіковані, а їх назви уніфіковані міжнародними стандартами, що дозволяє використовувати їх у боротьбі зі злочинністю на міжнародному рівні. Особливе місце у цьому комплексі заходів належить підвищенню рівня професійної і правової культури роботи правоохоронних органів.

Список літератури:

1. Балуева Т.С., Веселовская Е.В. Прогнозирование элементов внешности в антропологической реконструкции // Наука о человеке и общество: итоги, проблемы, перспективы. Сборник статей. Сост. и отв. Ред. Г.А. Аксянова. М., 2003. – с. 91–97.
2. Бригинець І. Поняття і сутність методу словесного портрета та його значення у практичній діяльності правоохоронних органів / І. Бригинець. // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – №6. – С. 148–151.

3. Бригинець І. Формування уявного образу / І. Бригинець. // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – №11. – С. 153–155.
4. Герасимов М.М. Восстановление лица по черепу (современный и ископаемый человек). – М., 1955. – 585 с.
5. Герасимов М.М. Основы восстановления лица по черепу. – М., 1949. – 465 с.
6. Гора І. В. Криміналістика / І. В. Гора, А. В. Іщенко, В. А. Колесник. – К., 2007. – 228 с.
7. Зинин А. М. Внешность человека в криминалистике (субъективные изображения) / А. М. Зинин. – М.: Юрлитинформ, 1995. – 102 с.
8. Когутич І. І. Криміналістика: Курс лекцій / І. І. Когутич. – К.: Атіка, 2008. – 888 с.
9. Мельничок В. Криміналістична характеристика суб'єктивної пам'яті особи / В. Мельничок. // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 11. – С. 39–43.
10. Ничитайло І. Криміналістична ідентифікація особи за ознаками зовнішності в ході здійснення оперативно-розшукової діяльності / І. Ничитайло. // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 9. – С. 175–178.
11. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. / М. В. Салтевський – К.: Кондор, 2005. – 588 с.
12. Снетков В. А. Габитология / В. А. Снетков. – Волгоград, 1979. – 362 с.
13. Советская криминалистика: Учебник / Под.ред. Р. С. Белкина. – М.: Юрид. лит., 1979. – 464 с.
14. Subsol G., Quatrehomme Automatic 3D facial reconstruction by feature-based registration of a reference head. In J.G., Marks M.K. Computer –Graphic facial reconstruction, Clement 2005, P. 79–93.